

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О. В.
« ____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 2024 р.

**МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ. ПРЕЗЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ РОБОТИ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОМ-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Чорної Анастасії Олексіївни

Керівник кандидат філологічних наук,
доцент Іншаков А. Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	7
1.1. Поняття морального виховання та його значення в дошкільному віці.	7
1.2. Особливості морального розвитку дітей старшого дошкільного віку	9
1.3. Аналіз сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти	12
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ	
ЛІТЕРАТУРИ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ	
ДОШКІЛЬНИКІВ	18
2.1. Вибір художніх творів для морального виховання дошкільників	18
2.2. Методичні прийоми роботи з художньою літературою	22
2.3. Роль педагога у процесі морального виховання засобами художньої літератури	25
Висновки до розділу 2.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРЕЗЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ РОБОТИ З МОРАЛЬНОГО	
ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ	
ЛІТЕРАТУРИ	32
3.1. Структура та зміст презентації системи роботи.	32
3.2. Висновки та рекомендації щодо впровадження системи в практику ЗДО.....	35
Висновки до розділу 3.....	38
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Актуальність дослідження. Моральне виховання старших дошкільників засобами художньої літератури є надзвичайно актуальною темою дослідження в сучасному суспільстві. В період дошкільного виховання особистості закладаються основи індивідуальності, формуються базові цінності, моральні норми та соціальні навички, які в подальшому визначають поведінку людини в суспільстві. Художня література, як потужний інструмент культурного і духовного розвитку, що відіграє провідну роль у цьому процесі. Через казки, оповідання та інші літературні твори діти вчаться розуміти поняття добра і зла, співчуття, чесності, справедливості, вірності та інших моральних якостей.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних методів морального виховання, які б відповідали сучасним викликам та потребам суспільства. Сьогоднішні діти ростуть у швидкозмінному інформаційному просторі, де на них впливають численні зовнішні чинники, включаючи медіа, цифрові технології та соціальні мережі. В таких умовах важливо забезпечити їм стабільні та надійні орієнтири, які сприятимуть гармонійному розвитку особистості. Художня література, з її багатим змістом та глибоким впливом на емоційний і когнітивний розвиток дитини, може стати таким орієнтиром.

Крім того, моральне виховання засобами літератури сприяє розвитку уяви, творчих здібностей та мовленнєвих навичок дітей, що є важливими складовими всебічного розвитку особистості. Літературні твори допомагають дітям ідентифікувати себе з героями, переживати їхні емоції та ситуації, що сприяє формуванню емпатії та морального мислення. Таким чином, художня література стає не лише джерелом знань, але й потужним інструментом

морального виховання, здатним глибоко впливати на формування світогляду та поведінкових установок старших дошкільників.

Мета дослідження – теоретично дослідити особливості морального виховання дошкільників старшої вікової групи засобом художньої літератури, та розробити й презентувати систему роботи за цим напрямом.

Відповідно меті дослідження, нами було виокремлено такі **завдання**:

- 1) Розглянути теоретичні основи морального виховання старших дошкільників;
- 2) Проаналізувати методику використання художніх літературних творів у моральному вихованні старших дошкільників;
- 3) Здійснити презентацію системи роботи з морального виховання старших дошкільників засобом художньої літератури;
- 4) Розробити висновки та рекомендації щодо впровадження системи в практику закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – моральне виховання старших дошкільників.

Предмет дослідження – художня література як засіб морального виховання старших дошкільників.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань застосовано комплекс теоретичних методів дослідження (аналіз та синтез наукових та навчально-методичних джерел створили можливість порівняти різні точки зору на предмет вивченої проблеми, виокремивши унікальні особливості підходів до неї).

Практичне значення одержаних результатів. Отримані матеріали можуть слугувати корисним ресурсом для здобувачів вищої освіти усіх рівнів, під час проведення педагогічної практики у закладах дошкільної освіти або при здійсненні наукових досліджень в галузі, що подібна із зазначеною тематикою, підкреслюючи їх унікальний потенціал.

Апробація результатів дослідження:

1. Чорна А. Моральне виховання дошкільників: соціально-педагогічний аналіз. Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект : збірник наукових і науково-методичних праць [електронний збірник].

Вип. 6. Кривий Ріг: КДПУ, 2024. С. 148-151 [45];

2. Чорна А. Педагогічні прийоми роботи з художньою літературою задля морального виховання старших дошкільників. Наука сьогодні: інновації, досягнення та перспективи : наук.-прак. конф., 29-30.11.2024 року, м. Одеса. *(подано до оргкомітету конференції)*.

Структура роботи: вступ, три розділи, восьми підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Поняття морального виховання та його значення в дошкільному віці

Моральне виховання є важливим компонентом загального виховання, що спрямований на формування у дітей моральних якостей, етичних норм та цінностей. У дошкільному віці цей процес має особливе значення, адже саме в дошкільному віці закладаються перші (базові) основи до соціалізації особистості, формування її ставлення до себе та оточуючих. Моральне виховання в дошкільному віці включає розвиток у дітей почуття справедливості, відповідальності, поваги до інших, здатності до співчуття та взаємодопомоги. Воно допомагає дитині зрозуміти, що таке добро і зло, формує у неї етичні орієнтири, які стануть основою для її подальшого розвитку та соціальної адаптації [1]. Важливість морального виховання в дошкільному віці обумовлена тим, що в цей період діти є надзвичайно сприйнятливими до впливу дорослих, особливо батьків і вихователів [2]. Дошкільний вік характеризується активним розвитком емоційної сфери, тому дитина легко переймає моделі поведінки, які бачить навколо себе. Виховання моралі в ранньому віці сприяє формуванню позитивних навичок комунікації з навколишнім світом та емоційності, що є основою для майбутніх міжособистісних відносин. Одним з ефективних методів морального виховання в дошкільному віці є використання казок, ігор, рольових вправ, які допомагають дітям зрозуміти та засвоїти етичні норми. Крім того, важливу роль відіграє особистий приклад дорослих, які демонструють у своїй поведінці повагу, чесність, відповідальність та інші моральні якості [3]. Важливо також створювати в дитячому колективі атмосферу довіри та підтримки, де кожна дитина буде відчувати себе цінною та захищеною.

Таким чином, моральне виховання в дошкільному віці є одним із аспектів успішної соціалізації особистості. Воно забезпечує формування основ етичної поведінки, що впливає на подальше життя дитини, її здатність до гармонійної взаємодії з іншими людьми та суспільством в цілому. Моральне виховання також відіграє важливу роль у розвитку самосвідомості та самооцінки дитини. Знання про те, що таке добро і зло, допомагає дітям усвідомлювати свої вчинки та їх наслідки, розвивати критичне мислення і самоконтроль. Це, у свою чергу, дозволяє закладати основи до формування у дитини ідей власної гідності, соціальної справедливості та рівності. Виховання моральних якостей допомагає дітям краще розуміти себе та інших, що є основою для побудови здорових і гармонійних відносин у майбутньому.

Моральне виховання сприяє також розвитку емоційного інтелекту дитини. Вміння розпізнавати, виражати та регулювати свої емоції, а також розуміти емоції інших людей є важливою складовою соціальної компетентності. Уміння співпереживати, співчувати та підтримувати інших допомагає дитині стати більш чуйною та уважною до потреб оточуючих. Це сприяє розвитку таких моральних якостей, як милосердя, толерантність та взаємоповага [4]. Крім того, моральне виховання допомагає дітям усвідомити важливість соціальних норм і правил, які регулюють життя в суспільстві. Розуміння необхідності дотримання цих норм сприяє формуванню відповідальної поведінки та готовності брати участь у суспільному житті. Діти, які засвоїли моральні норми в дошкільному віці, легше адаптуються до шкільного життя та успішніше взаємодіють з однолітками та дорослими.

Варто також зазначити, що моральне виховання не обмежується лише вихованням дітей в закладах дошкільної освіти, оскільки перш за все провідна роль у процесі виховання незалежно від його видів та форм належить родині. Родинне коло, зокрема батьки, мають бути активними учасниками процесу виховання, оскільки саме вони першими закладають у

дитині розуміння що добре і погано, а значить сприяють формуванню моральних цінностей через повсякденні спільні справи з дитиною. Співпраця між батьками та вихователями є ключовим фактором успішного морального виховання.

У підсумку, моральне виховання в дошкільному віці є надзвичайно важливим етапом формування особистості дитини. Воно закладає основи для розвитку етичних норм та цінностей, що визначають поведінку дитини в суспільстві. Завдяки моральному вихованню діти набувають навичок, необхідних для побудови гармонійних відносин з оточуючими, що є запорукою їхнього щасливого та успішного життя в майбутньому.

1.2. Особливості морального розвитку дітей старшого дошкільного віку

Моральний розвиток дітей старшого дошкільного віку має свої особливості, які відрізняють цей етап від попередніх стадій розвитку. У цьому віці діти, зазвичай, починають глибше усвідомлювати моральні норми та цінності, активно засвоюють правила поведінки в суспільстві і формують власні етичні уявлення. Вони стають здатними до більш складних моральних суджень і починають розуміти поняття справедливості, добра, співчуття і відповідальності [5]. Одна з ключових особливостей морального розвитку в старшому дошкільному віці полягає у зростанні соціальної активності дітей. Вони все більше взаємодіють з однолітками та дорослими, що сприяє формуванню навичок спілкування і співпраці. У процесі таких взаємодій діти вчаться розуміти та поважати почуття та права інших людей, розвивають в собі відчуття милосердя та філантропії, що додатково сприяє розвитку моральних якостей та уявлень про дружбу, чесність та взаємодопомогу. Важливим аспектом морального розвитку у цьому віці є зміцнення моральної свідомості дитини. Діти починають розуміти, що моральні норми та правила

мають загальнолюдське значення і повинні дотримуватися незалежно від ситуації. Вони вчаться контролювати свої імпульси і діяти відповідно до моральних принципів. Це допомагає формувати вміння приймати рішення на основі етичних міркувань і відповідати за свої вчинки.

У старшому дошкільному віці діти також розвивають здатність до морального самовизначення. Вони починають усвідомлювати свої власні моральні цінності і намагаються діяти відповідно до них. Це може проявлятися в їхньому бажанні допомагати іншим, бути чесними і справедливими. Діти в цьому віці часто задають багато питань про те, що правильно, а що ні, і активно шукають відповіді, формуючи свої власні етичні переконання [6]. Значну роль у моральному розвитку дітей старшого дошкільного віку відіграє їхня здатність до рефлексії. Вони починають аналізувати свої вчинки і поведінку інших людей, робити висновки і узагальнення. Це сприяє розвитку морального мислення і самосвідомості. Діти вчаться оцінювати свої дії з точки зору моральних норм і виявляти відповідність своїх вчинків власним моральним уявленням. Розвиток моральних якостей у дошкільників старшої вікової групи можна охарактеризувати зростанням соціальної активності, зміцненням моральної свідомості, розвитком морального самовизначення та здатністю до рефлексії. Ці процеси закладають основи для подальшого морального розвитку і сприяють формуванню етичної поведінки, що є важливим для гармонійної соціальної адаптації дитини.

У старшому дошкільному віці важливою є роль соціальної ігрової діяльності, яка служить важливим засобом морального розвитку. Через ігри, особливо рольові, діти мають можливість переживати різні соціальні ролі і ситуації, що дозволяє їм експериментувати з моральними поведінковими моделями. У процесі ігрової діяльності діти вчаться розуміти і дотримуватися соціальних норм, співпрацювати з іншими, вирішувати конфлікти і знаходити компроміси. Ігри допомагають дітям засвоїти моральні принципи в контексті

реальних соціальних ситуацій, що сприяє глибшому розумінню моральних стандартів [7]. Моральний розвиток у цьому віці також пов'язаний з формуванням почуття відповідальності. Діти починають усвідомлювати важливість виконання обов'язків і обов'язковості перед іншими. Вони можуть брати на себе прості обов'язки, такі як допомога в домашніх справах або виконання завдань в дитячому садку, що сприяє розвитку їхньої відповідальності та самостійності. Це допомагає їм розвивати уявлення про те, що їхні вчинки мають наслідки і що вони повинні бути обачними у своїх діях.

Особливо важливим є вплив дорослих на моральний розвиток дітей передшкільного віку. Дорослі та їх поведінка служать моделями для наслідування і можуть демонструвати, як застосовувати моральні принципи на практиці. Якість взаємодії між дорослими і дітьми, їхня здатність до конструктивного спілкування, розуміння і підтримка, грають критичну роль у формуванні у дітей моральних уявлень. Через спілкування з дорослими діти вчаться, як правильно реагувати на моральні дилеми, як вирішувати конфлікти і як вести себе в різних соціальних ситуаціях [8]. Завдання вихователів і батьків у старшому дошкільному віці полягає не лише в передачі знань про моральні норми, але й у створенні умов для їхнього практичного застосування. Важливо забезпечити дітям можливість для самовираження, підтримувати їхні моральні починання і заохочувати відповідальність за свої вчинки. Через щоденні взаємодії, ігрові ситуації, обговорення моральних питань, діти повинні отримувати підтримку і настанови, які допоможуть їм розвивати свої моральні якості.

Тобто, моральний розвиток дітей старшого дошкільного віку є складним і багатограним процесом, який включає усвідомлення моральних норм, розвиток соціальних навичок, формування почуття відповідальності і здатність до рефлексії. Цей період є критичним для закладання основ

моральної свідомості, що вплине на подальший розвиток особистості дитини та її адаптацію в суспільстві. Активна участь дорослих у цьому процесі, а також можливість для дітей практично застосовувати моральні принципи у повсякденному житті, є ключовими факторами для успішного морального розвитку. У старшому дошкільному віці важливим аспектом є формування у дітей почуття ідентичності та самоцінності, що тісно пов'язано з їхнім моральним розвитком. Діти починають усвідомлювати свою унікальність як особистості і свою роль у суспільстві. Самоповага як і почуття власної гідності формуються на основі взаємодії з іншими, досягнень у навчанні та виконання соціальних ролей, що є важливими для розвитку моральних якостей [9]. У цьому віці також посилюється інтерес до моральних історій і казок, які містять етичні уроки і моральні дилеми. Казки і історії допомагають дітям візуалізувати і осмислити моральні ситуації, що дозволяє їм краще засвоювати моральні норми і цінності. Через обговорення казок та їх героїв, діти вчаться розрізняти добрі і погані вчинки, розуміти наслідки своїх і чужих дій, а також розвивати власні моральні переконання [10].

Особливістю морального розвитку дітей старшого дошкільного віку є також формування у них поняття моральних обов'язків. Діти починають усвідомлювати, що їхня поведінка має відповідати не тільки особистим бажанням, але й соціальним очікуванням і вимогам. Вони вчаться виконувати обов'язки перед сім'єю, друзями і навколишнім оточенням, що сприяє розвитку почуття обов'язку і моральної відповідальності [11]. Моральний розвиток дітей цього віку також відзначається зростанням здатності до критичного осмислення моральних питань. Діти починають задавати питання про моральні норми і правила, аналізувати їх справедливість і застосовність у різних ситуаціях. Це дозволяє їм розвивати більш складні моральні уявлення, які ґрунтуються на власних оцінках і переконаннях. Соціальна взаємодія залишається важливим аспектом морального розвитку. Взаємодія з однолітками та дорослими в процесі спільних ігор, навчальних активностей

та побутових ситуацій дозволяє дітям практикувати моральні принципи, отримувати зворотний зв'язок і вчитися на власних помилках. У цьому процесі критично важливо, щоб дорослі забезпечували позитивний приклад та підтримували дітей у їхніх моральних починаннях [12].

Загалом, моральний розвиток дітей старшого дошкільного віку є динамічним і багатограним процесом, що включає формування моральних уявлень, розвиток соціальних навичок, усвідомлення моральних обов'язків та критичне осмислення моральних норм. Цей період є основоположним для подальшого формування особистості дитини і її здатності до гармонійної інтеграції в суспільстві. Важливо, щоб цей процес був підтриманий адекватними виховними стратегіями і позитивним соціальним оточенням.

1.3. Аналіз сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти

Аналіз сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти виявляє різноманітність стратегій та методів, що застосовуються для формування моральних якостей у дітей. Один з основних підходів полягає в інтеграції морального виховання в освітній процес через органічне поєднання навчання і виховання. Це передбачає включення моральних тем в освітні програми, що допомагає дітям засвоювати моральні норми в контексті їхньої щоденної діяльності. Наприклад, вихователі можуть використовувати казки, історії, ігри і рольові вправи, щоб продемонструвати моральні концепції та обговорити їх з дітьми [13]. Ще одним сучасним підходом є акцент на розвитку емоційного інтелекту дітей. Це включає навчання дітей розпізнавати, розуміти і регулювати свої емоції, а також розуміти емоції інших людей. Методики, що акцентують увагу на емоційній грамотності, допомагають дітям розвивати співчуття, емпатію та навички міжособистісного спілкування. Це є важливим для формування моральних

якостей, таких як повага, терпимість і співчуття, які є основою гармонійних відносин у суспільстві.

Сучасні підходи до морального виховання також акцентують увагу на інтерактивних методах навчання. Включення ігор, групових проєктів, творчих завдань і дискусій дозволяє дітям активно взаємодіяти з матеріалом, а також один з одним. Такі методи сприяють розвитку моральних уявлень через практичний досвід і спільну діяльність, що допомагає дітям краще засвоювати моральні норми та принципи [14]. Значним аспектом є також залучення сімей до процесу морального виховання. Сучасні підходи передбачають активну співпрацю між закладами дошкільної освіти і батьками, що дозволяє забезпечити узгодженість у виховних впливах і створити єдине освітнє середовище для дитини. Програми для батьків, консультації, спільні заходи і обговорення виховних стратегій є частиною цього підходу, що сприяє більш ефективному формуванню моральних якостей у дітей.

Ще одним важливим аспектом є адаптація виховних методик до індивідуальних особливостей дітей. Сучасні підходи визнають необхідність врахування вікових, психологічних і соціальних особливостей кожної дитини при плануванні та реалізації виховних заходів. Індивідуальний підхід дозволяє ефективніше впливати на моральний розвиток дітей, адже враховує їхні особистісні потреби і особливості сприйняття [15]. Нарешті, сучасні підходи до морального виховання акцентують увагу на важливості формування моральних цінностей через особистий приклад дорослих. Дорослі, які демонструють моральні якості, такі як чесність, відповідальність, доброта і повага, стають моделями для наслідування. Це підкріплює усвідомлення дітей про важливість моральних норм і їх реалізацію в повсякденному житті.

Таким чином, сучасні підходи до морального виховання в закладах дошкільної освіти охоплюють інтеграцію моральних тем в освітній процес,

розвиток емоційності, використання інтерактивних методів, співпрацю з родинами, адаптацію до індивідуальних потреб дітей і демонстрацію моральних норм дорослими. Ці підходи сприяють формуванню у дітей моральних якостей, що є основою їхнього гармонійного розвитку і соціальної адаптації.

Продовжуючи аналіз сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти, варто зазначити важливість впровадження інноваційних технологій та ресурсів. Сучасні освітні заклади активно використовують цифрові технології, освітні та комплексні авторські програми і додатки, що допомагають візуалізувати моральні ситуації та сценарії. Ці технології надають можливість для інтерактивного навчання, де діти можуть брати участь у віртуальних іграх та симуляціях, що імітують соціальні ситуації і моральні дилеми. Це дозволяє дітям практикувати прийняття моральних рішень у безпечному і контролюваному середовищі. Зокрема, використання мультимедійних ресурсів, таких як відео, анімації та інтерактивні казки, може суттєво підвищити зацікавленість дітей у темах морального виховання. Ці ресурси дозволяють створити яскраві і захоплюючі навчальні ситуації, які легше сприймаються дітьми і краще запам'ятовуються. Мультимедіа може слугувати як стимул для обговорення моральних питань і заохочення дітей до активної участі у процесі навчання.

Ще одним важливим аспектом є формування у дітей навичок критичного мислення через обговорення моральних ситуацій і дилем. Сучасні підходи включають інтеграцію методик, які стимулюють дітей до аналізу і оцінки різних моральних сценаріїв, розгляду альтернативних точок зору і прийняття обґрунтованих рішень. Це дозволяє дітям розвивати аналітичні навички, які допомагають їм зрозуміти складність моральних питань і розвивати власні моральні переконання [16]. Важливим є також акцент на розвитку

громадянської свідомості і соціальної відповідальності у дітей. Сучасні освітні програми часто включають елементи, що сприяють розумінню прав і обов'язків, відповідальності перед суспільством і навколишнім середовищем. Програми можуть передбачати участь дітей у соціальних проєктах, екологічних ініціативах, волонтерських акціях, що допомагає формувати у них почуття належності до громади і розвивати соціальну відповідальність. Сучасні підходи також підкреслюють важливість створення позитивного морального середовища в групі. Це включає підтримання атмосфери довіри і взаємоповаги між дітьми і вихователями, заохочення конструктивної взаємодії і допомоги один одному. Важливою є роль вихователів у моделюванні моральної поведінки і вміння вирішувати конфлікти у мирний спосіб. Створення позитивного соціального клімату сприяє розвитку у дітей моральних якостей через повсякденні взаємодії і приклади.

Зрештою, сучасні підходи до морального виховання в закладах дошкільної освіти орієнтовані на комплексний підхід, що включає використання сучасних технологій, розвиток критичного мислення, формування громадянської свідомості та створення позитивного морального середовища. Ці підходи сприяють ефективному формуванню моральних якостей у дітей, що є основою їх гармонійного розвитку і успішної соціальної адаптації.

Продовжуючи огляд сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти, варто також зазначити важливість врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Сучасні методики акцентують на визнанні унікальних особливостей кожного малюка, його інтересів, потреб і рівня розвитку. Це дозволяє вихователям налаштувати виховні практики таким чином, щоб максимально відповідати індивідуальним запитам дітей. Наприклад, врахування індивідуальних особливостей може включати адаптацію методів навчання, використання особистих прикладів і створення умов для прояву особистої ініціативи. Також варто звернути увагу на

важливість міждисциплінарного підходу до морального виховання. Сучасні підходи часто поєднують елементи психології, педагогіки та соціології для більш глибокого розуміння і формування моральних якостей. Це дозволяє вихователям і психологам краще розуміти розвиток моральної свідомості дітей і застосовувати ефективні методи для її стимулювання. Співпраця між різними фахівцями забезпечує цілісний підхід до виховання і допомагає інтегрувати моральні концепції в різні аспекти навчання [17]. Значним є також акцент на превентивних заходах у моральному вихованні. Сучасні підходи пропонують не лише навчання моральних норм, але й активну профілактику можливих проблем, таких як агресивна поведінка, конфлікти між дітьми та інші негативні прояви. Раннє виявлення і вирішення таких проблем допомагає створити здорове і підтримуюче середовище для розвитку моральних якостей. Для цього використовуються спеціальні програми та тренінги, які навчають дітей ефективним стратегіям управління емоціями та конструктивного вирішення конфліктів.

Не менш важливим аспектом є забезпечення постійного моніторингу і оцінки ефективності виховних заходів. Сучасні підходи включають регулярну оцінку прогресу дітей у розвитку моральних якостей через спостереження, опитування і аналітичні інструменти. Це дозволяє вчасно коригувати виховні стратегії і методи, адаптуючи їх до змінюваних потреб і обставин. Оцінка ефективності виховних практик також сприяє вдосконаленню освітніх програм і підвищенню якості морального виховання в закладах дошкільної освіти [18]. Крім того, сучасні підходи до морального виховання акцентують увагу на важливості формування в дітей навичок самостійного морального мислення. Це включає навчання дітей самостійно приймати рішення, базуючи їх на моральних принципах і соціальних нормах, а не лише на зовнішньому контролі. Самостійність у моральному мисленні розвиває у дітей внутрішню мотивацію дотримуватися моральних норм, а також здатність аналізувати та розуміти складні моральні ситуації. Окрім

зазначених підходів, сучасні методики морального виховання також включають активне залучення дітей до творчих і культурних проєктів, що допомагає їм виражати свої моральні уявлення через мистецтво, музику та театр. Важливою складовою є також навчання дітей навичкам самоаналізу та саморегуляції через використання технік медитації і релаксації, що сприяє їхньому внутрішньому спокою і емоційному благополуччю. Інтеграція цих елементів у виховний процес забезпечує комплексний підхід до морального розвитку, який допомагає дітям краще адаптуватися до соціального середовища та успішно реалізовуватися в майбутньому. Отже, інтеграція різних підходів у виховний процес дозволяє створити багатогранну систему морального виховання, яка враховує індивідуальні особливості дітей, включає сучасні технології та інноваційні методи, акцентує на профілактиці негативних проявів і забезпечує постійний моніторинг ефективності.

Висновки до розділу 1

Відтак, моральне виховання в дошкільному віці є основою формування етичних норм і соціальних навичок, необхідних для гармонійної інтеграції дитини в суспільство. Дошкільний період є ключовим для розвитку моральних якостей, таких як співчуття, відповідальність, чесність і соціальна обізнаність. Через інтеграцію моральних тем у навчальний процес, активне залучення дітей до ігор та творчих завдань, а також через позитивний приклад дорослих, діти починають усвідомлювати і засвоювати ці важливі принципи. Особливості морального розвитку дітей старшого дошкільного віку включають зростання соціальної активності, розвиток емоційного інтелекту і формування почуття відповідальності. Цей період характеризується поглибленим усвідомленням моральних норм і здатністю до самостійного морального мислення. Діти стають більш чутливими до соціальних і моральних вимог, навчаються ефективно взаємодіяти з оточуючими і розвивають навички критичного осмислення моральних ситуацій.

Сучасні підходи до морального виховання в дошкільних закладах включають інтеграцію моральних тем в учбовий процес, використання інновацій і мультимедійних ресурсів, а також акцент на розвиток емоційного інтелекту і громадянської свідомості. Важливим є також індивідуальний підхід до кожної дитини, співпраця з родинами, а також постійний моніторинг і оцінка ефективності виховних практик. Інноваційні методи, такі як інтерактивні ігри, творчі проекти і профілактичні заходи, дозволяють створити багатогранну систему морального виховання, яка відповідає потребам сучасних дітей і забезпечує їхній гармонійний розвиток.

Отже, ефективне моральне виховання в дошкільному віці є комплексним процесом, який вимагає поєднання різних підходів і методик.

Це забезпечує всебічний розвиток моральних якостей у дітей, допомагає їм краще розуміти соціальні норми і ефективно інтегруватися в суспільство.

РОЗДІЛ 2.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Вибір художніх творів для морального виховання дошкільників

Вибір художніх творів для морального виховання дошкільників є надзвичайно актуальною темою в сучасному освітньому процесі. У віці дошкільного дитинства формуються основи моральних уявлень і соціальної поведінки, тому саме на цьому в цей період важливо впливати на розвиток позитивних моральних якостей. Художня література здатна значно збагачувати внутрішній світ дитини, навчати її розрізняти добро і зло, формувати емоційну чутливість та співчуття. Вибрані для дітей книжки повинні відповідати їх віковим особливостям і враховувати етапи розвитку моральних уявлень. Важливо, щоб літературні твори не лише розважали, але й містили моральні уроки, які допоможуть малечі усвідомлювати важливість добрих вчинків, чесності, дружби та інших цінностей.

Дошкільники активно сприймають та переживають історії, які їм розповідають, тому художня література стає потужним інструментом для розвитку моральних якостей. Зокрема, оповідки, казки та інші жанри допомагають дітям не тільки розвивати мовлення і уяву, але й усвідомлювати соціальні норми і правила поведінки через захоплюючі сюжети та героїв. Правильно підібрані твори здатні викликати у дітей емпатію, спонукати до роздумів над моральними дилемами та стимулювати позитивні соціальні взаємодії. У такому контексті вибір художніх творів для дошкільників має бути ретельно обґрунтованим і відповідати віковим потребам, психологічним особливостям та освітнім цілям. Актуальність цієї теми підкріплюється

сучасними тенденціями в освіті, які підкреслюють важливість комплексного підходу до виховання дітей. Зокрема, інтеграція морального виховання через літературу дозволяє створити гармонійний освітній процес, де кожен елемент — від ігор до книг — сприяє всебічному розвитку дитини. У зв'язку з цим, вибір художніх творів для морального виховання дошкільників є не тільки практично важливим завданням для педагогів і батьків, але й стратегічним аспектом у формуванні морального клімату і етичної свідомості молодого покоління.

Для морального виховання дошкільників важливо обирати художні твори, які сприяють формуванню основних моральних цінностей, ідей ідентичності та розрізнення доброго. Казки, вірші, оповідання та п'єси, що несуть у собі уроки чесності, доброти, співчуття, дружби та справедливості, є надзвичайно ефективними для цього.

Класичні українські казки, наприклад, "Котигорошко" або "Мудра дівчина", є чудовим матеріалом для дошкільнят. Вони містять багаті сюжетні лінії, в яких герої стикаються з різними випробуваннями, що допомагають їм виявляти найкращі моральні якості. "Котигорошко" вчить дітей сміливості, рішучості та винахідливості, а також показує цінність сімейних зв'язків і дружби. Варто також зупинитися на творах Лесі Українки та Івана Франка, які часто зверталися до теми моральних цінностей у своїх творах для дітей. Їхні оповідання і вірші не тільки допомагають розвивати уяву та мовні навички дітей, але й формують у них почуття справедливості, відповідальності та любові до рідної землі. Наприклад, казки Івана Франка "Лис Микита" та "Фарбований Лис" навчають дітей важливості чесності і правдивості. Сучасні українські дитячі автори, такі як Мар'яна Савка або Галина Малик, також пропонують багато цікавих і повчальних творів для дошкільнят. Їхні книги часто сповнені яскравих персонажів і захоплюючих пригод, що допомагають дітям краще розуміти емоції та вчинки інших людей, а також вчать їх бути добрими і уважними до оточуючих. Закордонні

казки, наприклад, твори братів Грімм або Ганса Крістіана Андерсена, також мають велике значення для морального виховання дошкільнят. Казки Андерсена, такі як "Гидке каченя" або "Стійкий олов'яний солдатик", навчають дітей співчуття, стійкості перед труднощами та важливості внутрішньої краси і мужності [19].

Також доцільно звертатися до фольклорних творів інших народів, таких як народні казки, притчі і легенди, які можуть бути адаптовані для дошкільнят. Ці твори часто містять універсальні моральні уроки, які допомагають дітям зрозуміти важливість поваги, толерантності та взаємодопомоги. Наприклад, африканські народні казки або індійські притчі про тварин можуть стати цікавим доповненням до навчальної програми [20]. Особливу увагу слід приділити візуальним аспектам книг для дошкільнят. Ілюстрації повинні бути яскравими, зрозумілими та відповідати тексту, щоб діти могли легко асоціювати моральні уроки з конкретними образами. Візуальні образи допомагають дітям краще запам'ятовувати і розуміти зміст історій, а також роблять процес читання більш зручним.

Також інтегрувати в процес морального виховання варто активні методи та форми роботи з художніми творами. Так, після його прочитання, можна організувати обговорення, де діти будуть висловлювати свої думки про поведінку персонажів, оцінювати їх вчинки та пропонувати свої рішення для різних ситуацій. Такий підхід сприяє формуванню у дітей критичного мислення, а також комунікативним навичкам [21]. Крім того, можна використовувати драматизацію як метод виховання. Діти можуть ставити невеликі сценки за мотивами прочитаних творів, що допоможе їм глибше зануритися в сюжет і краще засвоїти моральні уроки. Рольові ігри розвивають у дітей емпатію, навички співпраці та комунікації.

Не менш важливо враховувати індивідуальність дитини. Деякі діти краще сприймають інформацію через слух, інші — через зорові образи або активну діяльність. Тому, добираючи художні твори для морального

виховання, варто пропонувати різноманітні форми роботи: читання вголос, перегляд ілюстрацій, обговорення, рольові ігри та творчі завдання.

Загалом, головною метою морального виховання дошкільнят через твори художньої літератури є розвиток у дітей здатності до морального самовдосконалення, формування етичних норм і цінностей, які допоможуть їм вирости добрими, чесними і чуйними людьми. Вибір якісних, повчальних і цікавих творів є ключовим елементом у цьому процесі, забезпечуючи дітям не тільки знання, а й позитивні емоції, які розвивають емоційний інтелект.

Таким чином, вибір художніх творів для морального виховання дошкільників має базуватися на творах, що вчать дітей основним моральним цінностям через цікаві та повчальні історії. Важливо, щоб ці твори були зрозумілими і доступними для дітей, а їхні персонажі і ситуації — близькими та знайомими для маленьких слухачів.

Систематичність і послідовність у процесі морального виховання дошкільників через художню літературу також мають велике значення. Варто забезпечити постійний доступ дітей до книг і забезпечити регулярне читання. Організація тематичних тижнів або днів, присвячених певним моральним цінностям, може стати корисною практикою. Наприклад, тиждень, присвячений темі дружби, може включати читання казок про друзів, обговорення важливості підтримки та допомоги, а також ігрові заняття, де діти можуть практикувати дружні взаємодії. Педагоги і батьки повинні також демонструвати приклади моральної поведінки у власних діях. Діти вчаться не лише з книг, але й спостерігаючи за дорослими. Тому важливо, щоб дорослі демонстрували ті цінності, які вони прагнуть прищепити дітям, у своїй повсякденній поведінці [20].

Інтеграція художніх творів у різні види діяльності дозволяє зробити процес морального виховання більш живим і ефективним. Наприклад, після прочитання казки про щедрість, можна організувати заняття, де діти роблять подарунки для своїх друзів або членів родини. Такі дії допомагають

закріпити моральні уроки і показують дітям, як вони можуть застосовувати ці цінності у реальному житті.

Важливо також враховувати індивідуальність дітей та їх вік. Деякі діти можуть бути більш чутливими до певних тем або ситуацій, тому потрібно обирати твори, які відповідатимуть їхньому рівню розвитку і особистим інтересам. Спостерігаючи за реакціями дітей на різні історії, вихователі можуть визначити їх потреби і вподобання, а також підбирати матеріал, який найбільше резонує з кожною дитиною [21]. Окрім цього, використання інтерактивних методів, таких як постановка невеликих театральних вистав, створення власних казок або історій разом з дітьми, може значно збагатити процес морального виховання. Діти люблять бути активними учасниками процесу, а не лише пасивними слухачами. Створення власних історій, де вони можуть бути героями, які роблять добрі вчинки, допомагає їм краще засвоювати моральні уроки і робить навчання більш захоплюючим. Нарешті, важливо наголошувати на позитивних аспектах морального виховання. Замість того, щоб зосереджуватися на покаранні за неправильну поведінку, варто акцентувати увагу на заохоченні позитивних вчинків і поведінки. Хвалити дітей за прояви доброти, щедрості, співчуття і чесності допомагає їм відчувати задоволення від своїх вчинків і мотивує їх продовжувати вести себе добре.

Таким чином, моральне виховання дошкільників через твори художньої літератури є багатостороннім, а головне комплексним процесом, який не може відбуватися без участі батьків та вихователів, використання різноманітних методів і підходів, а також постійного врахування індивідуальних потреб і особливостей кожної дитини. Художні твори фактичному є засобом, який дітям дає можливість краще розуміти моральні цінності і застосовувати їх у своєму житті, що сприяє їх гармонійному розвитку як особистості.

2.2. Методичні прийоми роботи з художньою літературою

Моральне виховання є критично важливим елементом загального розвитку дитини як особистості в дошкільному віці, оскільки на цей період припадає процес формування особистісних цінностей, які вплинуть на її подальше життя. У зв'язку з цим, методичні прийоми роботи з художньою літературою набувають особливого значення, оскільки вони надають унікальну можливість для формування моральних уявлень через вплив на емоційний і когнітивний рівень дитини. Художня література пропонує дітям багатий світ персонажів, сюжетів та моральних дилем, що дозволяє їм вчитися на прикладі, а не лише теоретично. Через обговорення прочитаних творів діти мають змогу зрозуміти, як герої поведуться в різних ситуаціях, що допомагає їм осмислити поняття добра і зла, справедливості та несправедливості. Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення у дітей, оскільки вони навчаються аналізувати вчинки персонажів і розмірковувати про моральні наслідки їхніх дій. Методичні прийоми, такі як інтерактивні читання, рольові ігри та обговорення, допомагають дітям краще усвідомлювати моральні норми і формувати власні судження. Також, робота з художньою літературою сприяє розвитку комунікативних навичок, зокрема, уміння висловлювати свої думки, активно слухати і обговорювати проблеми, що є важливими складовими соціальної адаптації.

Зважаючи на швидкий розвиток медійних і цифрових технологій, деякі традиційні методи виховання можуть відходити на задній план, однак важливість художньої літератури як засобу морального виховання залишається незмінною. Вона забезпечує особистісний і культурний контекст, що сприяє формуванню стійких моральних переконань у дітей. Таким чином, використання художньої літератури в якості інструменту морального виховання є надзвичайно актуальним і необхідним для цілеспрямованого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Прийоми роботи з художньою літературою для дошкільників включають різноманітні підходи, які спрямовані на те, щоб зробити процес читання захоплюючим, інтерактивним і освітнім. Один з ключових методів – це виразне читання вголос. Педагог або батьки можуть читати дітям з використанням різних інтонацій, акцентів і емоцій, що допомагає дітям краще зрозуміти зміст твору і відчувати емоційний стан персонажів. Використання міміки і жестів сприяє залученню дітей і робить процес більш інтерактивним. Обговорення прочитаного є важливим методичним прийомом, який дозволяє дітям висловлювати свої погляди, думки та почуття щодо сюжету, персонажів і моральних уроків твору. Після читання варто задавати дітям питання, які стимулюють їх до роздумів: "Що ти думаєш про вчинок героя?", "Як ти почувався б на його місці?", "Що ти виніс з цієї історії?". Такі обговорення допомагають дітям краще зрозуміти моральні цінності і розвивають їх критичне мислення.

Драматизація – ще один ефективний прийом, який передбачає інсценізацію прочитаних творів. Діти можуть брати на себе ролі персонажів і розігрувати сцени з книги. Це не тільки допомагає їм краще засвоїти зміст твору, але й розвиває їхні акторські здібності, комунікативні навички та уяву. Драматизація може бути як індивідуальною, так і груповою діяльністю, що сприяє розвитку співпраці і взаємодії між дітьми. Інтеграція художньої літератури в творчі заняття також є важливим прийомом. Після читання твору діти можуть малювати ілюстрації до історії, створювати поробки, аплікації або навіть писати свої власні продовження історій. Такі заняття допомагають дітям краще усвідомити прочитане, а також виразити свої емоції і враження через творчість [22].

Використання мультимедійних засобів, таких як аудіокниги, мультфільми і презентації, може значно збагачити процес роботи з художньою літературою. Прослуховування аудіокниг або перегляд анімаційних адаптацій творів дозволяє дітям краще зрозуміти зміст і

насолодитися історією, особливо якщо вони ще не вміють добре читати. Важливо, щоб вибрані мультимедійні матеріали були високоякісними і відповідали віковим особливостям дітей [23]. Варто також використовувати метод проектів, де діти можуть досліджувати різні аспекти прочитаних творів. Так, після читання казки про усе живе, можна організувати проект, де діти досліджуватимуть рослини і тварини, згадані в історії, робитимуть аплікації або створюватимуть тематичні виставки. Такий підхід сприяє глибшому зануренню в тему і допомагає дітям зв'язувати літературний матеріал з реальним світом.

Таким чином, методичні прийоми роботи з художньою літературою для дошкільників включають виразне читання, обговорення, драматизацію, інтеграцію творчих занять, використання мультимедійних засобів та метод проектів. Використання цих прийомів допомагає зробити процес читання і навчання більш захоплюючим, інтерактивним і ефективним, сприяючи всебічному розвитку дітей та формуванню у них любові до книги і читання.

Важливим прийомом є залучення дітей до створення власних казок і оповідань. Це розвиває їхню уяву, мовні навички та впевненість у собі. Використання рольових ігор, де діти можуть взаємодіяти з персонажами історій, також сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку емпатії. Регулярне відвідування бібліотек і участь у книжкових клубах допомагають дітям знайомитися з новими творами і розвивати навички соціалізації. Важливо також використовувати різні форми повторення матеріалу, такі як загадки, кросворди і вікторини, щоб закріпити знання і урізноманітнити процес навчання та розвитку. Залучення батьків до процесу читання і обговорення творів вдома створює сприятливу атмосферу для розвитку любові до читання і сприяє виробленню сімейних традицій, формує відчуття спільності, довіри та готовності разом проводити дозвілля.

Таким чином, окреслені педагогічні прийоми роботи з художньою літературою для дошкільників є багатогранними і різноманітними, сприяючи

всебічному розвитку дітей. Використання інтерактивних і творчих підходів допомагає зробити процес читання захоплюючим і ефективним.

2.3. Роль педагога у процесі морального виховання засобами художньої літератури

У процесі морального виховання старших дошкільників роль педагога є надзвичайно важливою, оскільки саме він виступає провідником у світі цінностей та норм поведінки. В умовах дошкільного навчання, художня література стає потужним інструментом, який допомагає дітям осмислити моральні поняття через захоплюючі сюжети і персонажів. Вихователь, використовуючи художні твори, має можливість спрямовувати дітей до розуміння складних моральних дилем, допомагаючи їм формувати правильні світоглядні рамки. Твори, що містять моральні норми та повчання завжди сприятимуть розвитку у дітей співчуття, відповідальності і емпатії, а також навичок критичного мислення.

Значення педагога в цьому процесі полягає не тільки в поданні матеріалу, але й у створенні сприятливого середовища для його осмислення і обговорення. Педагогічна діяльність включає в себе вибір відповідних творів, організацію інтерактивних читань, проведення обговорень і рольових ігор, що дозволяє дітям активно залучатися до процесу морального навчання. Важливою є також підтримка і заохочення дітей у їхніх спробах зрозуміти і висловити власні думки про прочитане, що сприяє формуванню у них особистісних моральних орієнтирів.

Окрім цього, педагог має бути прикладом для дітей, адже власні вчинки і поведінка вихователя безпосередньо впливають на формування й розвиток уявлень про моральні цінності у дітей. Присутність педагога як зразка для наслідування підкріплює усвідомлення моральних норм, демонструючи, як ці норми можуть бути застосовані в реальному житті. Таким чином, ефективність морального виховання через художню літературу значною

мірою залежить від професійних компетенцій педагога, його здатності інтегрувати літературний матеріал у виховний процес і бути активним учасником у розвитку моральної свідомості дітей. Це визначає актуальність теми і підкреслює необхідність подальшого вдосконалення методичних підходів і практичних навичок педагогів у цій важливій сфері.

Актуальність теми також підкріплюється сучасними викликами, з якими стикаються педагоги в процесі морального виховання дошкільників. У світлі швидких соціальних змін і впливу медійних технологій, традиційні методи виховання потребують адаптації і оновлення. Художня література, як один з перевірених засобів морального навчання, надає унікальні можливості для вихователів у створенні освітнього середовища, яке допомагає дітям критично осмислювати і інтегрувати моральні цінності у своє повсякденне життя. Педагогічна діяльність в цьому контексті вимагає не тільки знання методик і прийомів роботи з літературою, але й уміння адаптувати ці методики відповідно до індивідуальних потреб і особливостей кожної дитини.

Важливим аспектом є також те, що вихователь, який ефективно використовує художню літературу в моральному вихованні, спроможний створити позитивний емоційний клімат, де діти відчують себе комфортно, висловлюють свої думки і переживання. Цей процес включає в себе вибір відповідних літературних творів, а також створення умов для активного обговорення, запитів і питань, що виникають у дітей в процесі читання і рефлексії. Залучення дітей до творчих завдань, таких як малювання ігра або написання власних казок, також може стати частиною виховного процесу, підкріплюючи їхнє розуміння і сприйняття моральних занять. Окрім того, педагогічний підхід, орієнтований на інтеграцію художньої літератури в моральне виховання, допомагає впроваджувати цінності, що відповідають культурним і соціальним вимогам суспільства. Це передбачає не тільки формування у дітей емоційної чутливості і моральної самосвідомості, але й

підготовку їх до соціальних взаємодій і життєвих викликів. В умовах швидкої освітньої цифровізації і змін у суспільстві, збереження і розвиток традиційних моральних цінностей через художню літературу набуває особливої ваги.

Таким чином, роль педагога у моральному вихованні старших дошкільників засобами художньої літератури є не лише важливою, але й надзвичайно актуальною. Педагогічний підхід до використання літератури в навчальному процесі дозволяє формувати у дітей основи морального світогляду, готуючи їх до соціальних взаємодій і забезпечуючи стійкий моральний розвиток у ранньому віці. Це підкреслює необхідність подальших досліджень і розробки відповідних рекомендацій на науково-методичному рівні задля вдосконалення педагогічної практики у сфері морального виховання через літературу.

Роль педагога у процесі морального виховання засобами художньої літератури є надзвичайно важливою і багатогранною. Вихователь має бути не лише як ретранслятор знань, а й має бути провідником або наставником, який допомагає дітям розвивати моральні цінності та орієнтири. Він вибирає відповідні літературні твори, які містять важливі моральні уроки, адаптуючи їх до вікових особливостей і рівня розвитку дітей. Педагог повинен вміти пояснити складні поняття простими і зрозумілими для дітей словами, використовувати різноманітні методи і прийоми, щоб зробити процес навчання захоплюючим і ефективним.

Однією з ключових ролей педагога є створення атмосфери довіри і взаємоповаги в групі дітей. Це дозволяє дітям вільно висловлювати свої думки і почуття, брати активну участь в обговореннях та інсценізаціях. Педагог повинен уважно слухати дітей, підтримувати їхні ініціативи і заохочувати до проявів доброти, співчуття і справедливості. Важливо, щоб педагог сам був прикладом для дітей, демонструючи моральні цінності у своїй поведінці і взаємодії з іншими [23]. Вихователь також впливає на

розвиток критичного мислення у дітей. Після читання творів він задає питання, які спонукають дітей до роздумів над вчинками персонажів, їхніми мотивами і наслідками дій. Це допомагає дітям розвивати здатність аналізувати ситуації, робити власні висновки і формувати своє ставлення до різних моральних дилем. Педагог повинен заохочувати дітей до обговорення і висловлювання своїх думок, створюючи простір для відкритого і шанобливого діалогу.

Важливим аспектом роботи педагога є інтеграція морального виховання у повсякденне життя дітей. Він може використовувати різні ситуації і випадки з реального життя, щоб підкріплювати моральні уроки, отримані з літературних творів. Наприклад, якщо в групі виникла конфліктна ситуація, педагог може звернутися до прочитаного твору і провести паралелі, допомагаючи дітям знайти морально правильне рішення. Такий підхід дозволяє дітям краще зрозуміти і застосовувати моральні принципи у своєму повсякденному житті. Крім того, педагог має підтримувати цікавість дітей до читання і розвитку. Він може організовувати тематичні заходи, такі як літературні вікторини, конкурси на краще виконання ролей з казок або створення ілюстрацій до прочитаних творів. Такі активності допомагають зробити процес читання більш захоплюючим і інтерактивним, сприяючи розвитку творчих здібностей і любові до літератури. Педагог також може залучати батьків до процесу морального виховання, організовуючи спільні читання і обговорення книг вдома, що зміцнює зв'язок між сім'єю і освітнім середовищем [24].

Отже, роль педагога у процесі морального виховання засобами художньої літератури є багатогранною і включає вибір відповідних творів, створення довірчої атмосфери, розвиток критичного мислення, інтеграцію моральних уроків у повсякденне життя і підтримку інтересу до читання [25]. Педагогічний працівник, зокрема вихователь, як наставник і приклад для

дітей, має великий вплив на формування їх цінностей, в тому числі моральних, сприяючи їхньому всебічному і гармонійному розвитку.

Створення індивідуалізованого підходу до кожної дитини також є відповідальністю та обов'язком вихователя. Він має враховувати особисті інтереси, рівень розвитку та емоційний стан дітей, підбираючи відповідні художні твори та методи роботи. Це може включати як класичні казки, так і сучасну літературу, що резонує з досвідом і переживаннями дітей [26]. Педагог повинен бути чуйним до реакцій дітей на прочитане, вміти розпізнавати їхні емоції та допомагати справлятися з ними. Це особливо важливо у випадках, коли твір порушує складні моральні питання або викликає сильні емоції. Залучення дітей до активної участі у процесі читання і обговорення також є невід'ємним аспектом навчання, виховання та розвитку. Він може заохочувати дітей до створення власних історій, проведення театральних постановок або малювання ілюстрацій до прочитаних творів. Такі заняття не лише допомагають краще зрозуміти моральні уроки, але й розвивають творчі здібності, мовні навички і впевненість у собі. Педагог може використовувати різні інтерактивні методи, такі як мозковий штурм, рольові ігри або групові дискусії, щоб стимулювати дітей до активного мислення і взаємодії [27].

Педагогічна підтримка повинна також включати роботу з батьками, адже сім'я є важливим фактором у моральному вихованні дітей. Педагог може організовувати зустрічі з батьками, де обговорюватимуться методи і прийоми виховання, а також рекомендації щодо читання вдома. Спільні проекти і заходи, які об'єднують батьків і дітей у процесі читання і творчості, сприяють створенню гармонійної виховної атмосфери і зміцненню сімейних зв'язків. Крім того, педагог повинен постійно вдосконалювати свої професійні знання і навички [28]. Це може включати участь у семінарах, тренінгах, професійних конференціях, а також самостійне вивчення нових педагогічних методик і літературних творів. Такий підхід дозволяє педагогу

залишатися сучасним і ефективним у своїй роботі, забезпечуючи високий рівень морального виховання дітей [29].

Отже, роль педагога у процесі морального виховання засобами художньої літератури є ключовою і багатогранною. Вона включає не лише вибір відповідних творів і методів роботи, але й створення сприятливої атмосфери для розвитку дітей, підтримку індивідуальних підходів, залучення до творчої діяльності, співпрацю з батьками та постійне професійне вдосконалення [30]. Така комплексна робота сприяє формуванню моральності, цінностей, розвитку критичного мислення у дітей, а також ставати їм свідомими, чуйними і відповідальними особистостями.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 нами було розглянуто ключові аспекти впровадження літератури в процес морального виховання дітей. Вибір художніх творів для дошкільників є критично важливим, адже від нього залежить, наскільки ефективно література вплине на формування моральних якостей у дітей. Твори мають враховувати вік дітей, бути зрозумілими і доступними, а також мати яскраві моральні уроки, що сприятимуть розвитку емпатії, доброти і справедливості. При цьому важливо враховувати не тільки зміст творів, але і їхню ілюстративну частину, яка також впливає на сприйняття і розуміння дитини.

Методичні прийоми роботи з художньою літературою є наступним важливим аспектом. Ефективні прийоми включають активне обговорення прочитаного, використання ілюстрацій та інтерактивних ігор, що дозволяють дітям краще усвідомлювати та обговорювати моральні аспекти літературних творів. Залучення дітей до створення власних історій або продовження сюжетів може бути корисним для розвитку критичного мислення та творчих здібностей, а також для закріплення отриманих моральних уроків.

Роль педагога в цьому процесі є незамінною. Він не тільки вибирає відповідні твори і використовує різноманітні методичні прийоми, але і виступає в ролі провідника у світі літератури, допомагаючи дітям знайти і зрозуміти моральні цінності, закладені в текстах. Педагог повинен бути здатний адаптувати свою методику в залежності від індивідуальних особливостей дітей, створюючи таким чином оптимальні умови для розвитку їх моральних якостей. Професійна діяльність вихователя у цьому контексті є важливою складовою успішного морального виховання старших дошкільників, адже вона забезпечує системний підхід до формування у дітей етичних норм і цінностей через художню літературу.

РОЗДІЛ 3.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ СИСТЕМИ РОБОТИ З МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Структура та зміст презентації системи роботи

Актуальність системи роботи з морального виховання дошкільних старшого віку засобом художньої літератури обумовлена сучасними вимогами до всебічного розвитку дітей у ранньому віці [31]. В умовах швидких соціальних змін і зростаючих вимог до особистісного розвитку, важливо зосередитися не лише на академічних знаннях, але й на формуванні моральних цінностей. Художня література є потужним інструментом для передачі моральних уроків, оскільки казки та оповідання здатні формувати уявлення про добро і зло, чесність і нечесність, взаємодопомогу і дружбу в доступній та зрозумілій формі [32]. Завдяки різноманіттю казок, що включаються до системи, діти мають можливість ознайомитися з різними культурними традиціями та етичними стандартами, що розширює їхній кругозір і сприяє формуванню мультикультурного розуміння світу. Це особливо важливо в сучасному глобалізованому суспільстві, де діти стикаються з різними культурними і соціальними нормами. Казки дозволяють їм зрозуміти універсальність моральних цінностей і застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях.

Важливим аспектом цієї системи є інтеграція морального виховання у щоденне життя дітей через активні обговорення, питання та творчі завдання. Це сприяє розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту і соціальних навичок, що є основою для успішної соціалізації та адаптації у суспільстві. Дискусії, що проводяться після читання казок, допомагають дітям усвідомити моральні уроки і пов'язати їх з особистим досвідом, що робить процес виховання більш ефективним і глибоким [33].

Крім того, роль вихователя у впровадженні цієї системи є надзвичайно важливою. Педагоги мають можливість використовувати казки як інструмент для навчання і розвитку, створюючи умови для активного і цікавого процесу навчання [34]. Це дозволяє не лише розвивати моральні якості дітей, але й підвищувати їхню мотивацію до навчання і взаємодії з іншими.

Таким чином, система роботи з морального виховання через художню літературу відповідає сучасним потребам виховання дітей, сприяє їх всебічному розвитку і підготовці до активної соціальної участі. Вона забезпечує інтеграцію моральних уроків у повсякденне життя дітей у зрозумілій і захоплюючій формі, що робить цей процес ефективним і результативним.

Презентація системи роботи з морального виховання старших дошкільників засобом художньої літератури є унікальним підходом до формування моральних цінностей у дітей [35]. Ця система базується на використанні казок українських та зарубіжних авторів, що дозволяє не тільки познайомити дітей з культурною спадщиною, але й сприяти їхньому всебічному розвитку через художнє слово. Основною метою системи є формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про добро і зло, чесність і нечесність, дружбу і взаємодопомогу, а також інших моральних якостей, які є основою для їх подальшого соціального розвитку.

Кожна казка, що входить до збірника, була ретельно відібрана для того, щоб відобразити певний моральний урок або цінність. Оповідання розрізняються як за змістом, так і за стилем, що дозволяє дітям отримати різноманітний досвід і зрозуміти, що моральні цінності універсальні і можуть бути застосовані в різних життєвих ситуаціях. Важливим елементом цієї системи є питання, сформульовані після кожної казки. Вони призначені для того, щоб стимулювати обговорення і рефлексію дітей, допомогти їм осмислити сюжет і зрозуміти моральні уроки. Питання розроблені таким

чином, щоб бути зрозумілими дітям, відповідати їхньому рівню розвитку і стимулювати їх активну участь у процесі.

Завдяки систематичному впровадженню таких казок у щоденну практику виховання, діти можуть не тільки насолоджуватися чудовими історіями, але й вчитися через них важливих життєвих уроків [36]. Вихователі мають можливість використовувати ці казки як інструмент для обговорення важливих тем, створюючи умови для розвитку критичного мислення, морального вибору та емоційного інтелекту дітей. Таким чином, система роботи забезпечує інтеграцію морального виховання у повсякденне життя дітей, роблячи цей процес зрозумілим, захоплюючим і ефективним.

Тобто, основна мета цієї системи — забезпечити всебічний розвиток дітей через засвоєння моральних уроків, представлених у художніх казках.

Вона включає кілька ключових компонентів:

1. Вибір казок: казки обираються з урахуванням їх моральної значущості та культурної цінності. Включаються як українські, так і зарубіжні автори, що допомагає дітям ознайомитися з різними культурними контекстами і розширювати їхнє уявлення про світ.

2. Моральні уроки: кожна казка несе конкретний моральний урок, який підкріплюється чітко визначеними ситуаціями та персонажами. Це допомагає дітям усвідомити різницю між дружбою і зрадою, справедливістю і нечесністю, а також розвивати інші важливі моральні якості.

3. Дискусійні питання: після кожної казки формулюються питання, що стимулюють обговорення та рефлексію. Питання спрямовані на те, щоб допомогти дітям осмислити сюжет, розкрити його моральний зміст і застосувати ці уроки до власного досвіду.

4. Активна участь: система включає інтерактивні елементи, такі як обговорення казки, ігри на основі сюжету та творчі завдання. Це забезпечує

активну участь дітей в освітньому процесі та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

5. Інтеграція у повсякденне життя: казки використовуються не лише як частина навчальної програми, а й як частина щоденних ситуацій, що дозволяє природно інтегрувати моральні уроки у повсякденний досвід дітей.

6. Роль вихователя: вихователі відіграють ключову роль у впровадженні цієї системи. Вони повинні бути підготовлені до використання казок як інструментів для обговорення моральних тем, стимулювання критичного мислення та розвитку емоційного інтелекту.

Цей підхід забезпечує не лише емоційний відгук у дітей, а й практичне засвоєння моральних цінностей, що допомагає їм краще орієнтуватися у соціальних ситуаціях і формувати позитивні поведінкові навички [37]. Культура читання та обговорення казок стає частиною щоденного життя дітей, сприяючи їхньому моральному і соціальному розвитку у захоплюючій і доступній формі.

3.2 Висновки та рекомендації щодо впровадження системи в практику ЗДО

Впровадження системи роботи з морального виховання старших дошкільників засобом художньої літератури в практику закладів дошкільної освіти є важливим кроком для підвищення якості виховання і розвитку дітей. По-перше, ця система сприяє формуванню у дітей основ моральних цінностей через доступні і захоплюючі казки, що дозволяє їм легко і природно засвоювати уроки про добро, зло, чесність, дружбу та взаємодопомогу [38]. Важливо, щоб у практиці вихователів були систематично впроваджені методи роботи з казками, що включають їх інтеграцію в щоденний режим, обговорення сюжетів і моральних аспектів, а також активне використання творчих завдань на основі прочитаного.

По-друге, для ефективного впровадження системи необхідно провести спеціальне навчання та семінари для вихователів, де вони зможуть ознайомитися з методикою роботи з казками, отримати практичні рекомендації щодо проведення обговорень та створення інтерактивних завдань [39]. Важливо, щоб вихователі були навчені використовувати казки як інструмент для розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту і соціальних навичок дітей. Підготовка педагогів допоможе забезпечити високу якість впровадження системи і сприятиме її успішному функціонуванню.

По-третє, доцільно створити бібліотеку казок, що відповідають моральним та етичним стандартам, які будуть доступні для використання вихователями [40]. Вибір казок має бути ретельно продуманий, щоб кожна історія мала чітко виражену мораль і відповідала віковим особливостям дітей. Важливо також забезпечити регулярний моніторинг і оцінку ефективності впровадження системи через спостереження за розвитком дітей, аналіз їх реакцій на казки та результати обговорень [41].

Окрім того, слід налагодити взаємодію з батьками, щоб вони також були залучені до процесу морального виховання. Організація спільних заходів, таких як сімейні читання казок або обговорення моральних тем, дозволить створити єдиний виховний простір і забезпечити узгодженість у підходах до розвитку моральних якостей у дітей. Батьки можуть надати додаткову підтримку, обговорюючи казки вдома та допомагаючи дітям застосовувати моральні уроки у повсякденному житті.

Для успішного впровадження системи морального виховання через художню літературу також важливо забезпечити регулярний зворотний зв'язок і корекцію процесу на основі отриманих результатів. Вихователі повинні мати можливість обмінюватися досвідом, обговорювати труднощі та успіхи у впровадженні системи, а також отримувати рекомендації щодо покращення методик [42]. Це може бути досягнуто через організацію

регулярних зустрічей, семінарів і тренінгів, на яких педагоги можуть ділитися своїм досвідом та обговорювати можливі корективи у практиці. Крім того, доцільно запровадити систему оцінювання результатів виховання, яка буде включати не тільки спостереження за поведінкою та розвитком дітей, але і регулярне опитування батьків та вихователів про ефективність казок і обговорень. Це дозволить оперативно виявляти проблемні аспекти, коригувати підходи та адаптувати систему до потреб конкретних груп дітей. Не менш важливим є впровадження інтеграційних проєктів, які поєднують казки з іншими формами освітньої діяльності, такими як мистецтво, музика та фізичне виховання [42]. Це дозволить створити багатогранний освітній процес, що сприятиме глибшому засвоєнню моральних уроків і розвитку особистості дитини. Також важливо забезпечити доступ до ресурсів для вдосконалення системи, таких як книги, онлайн-матеріали та інші навчальні матеріали, які допоможуть підтримувати високий рівень якості виховання. Вихователі можуть використовувати ці ресурси для підготовки до занять, створення нових інтерактивних завдань і розвитку нових підходів до роботи з казками [43]. З метою забезпечення довгострокового успіху системи, необхідно впровадити стратегії для підтримки інтересу дітей до казок та морального виховання. Це може включати організацію конкурсів, виставок або театралізованих постановок, що базуються на сюжетах казок, а також заохочення творчої діяльності дітей, такої як малювання і створення власних історій [44].

Моральне виховання старших дошкільників за допомогою художньої літератури є важливим аспектом розвитку дитини. Використання літератури у виховному процесі сприяє формуванню етичних цінностей, розумінню добра і зла, вихованню співчуття, доброзичливості та інших моральних якостей. Це завдання можна реалізувати через систематичну роботу, яка включає читання, обговорення та аналіз літературних творів, відповідно підібраних для цієї вікової категорії.

Одним з ключових елементів у цій роботі є правильний добір художніх творів, які відповідають інтересам та можливостям сприйняття старших дошкільників. Важливо підбирати твори, які відображають моральні дилеми, розкривають етичні поняття через зрозумілі дітям ситуації та персонажів. Крім того, такі твори повинні бути написані простою, але виразною мовою, що допомагає дітям краще сприймати зміст і емоційно відгукуватись на прочитане. Практичний досвід показує, що ефективним методом роботи з художньою літературою є інтерактивне читання, під час якого вихователь ставить запитання, пропонує дітям висловити свою думку щодо поведінки героїв, їхніх вчинків, мотивів. Такий підхід сприяє активному залученню дітей до обговорення та розвитку критичного мислення. Крім того, у процесі роботи важливо використовувати інші форми діяльності, такі як інсценування, малювання ілюстрацій до прочитаного, створення колажів або аплікацій. Це дозволяє дітям краще зрозуміти моральну суть твору та закріпити отримані знання і навички.

Методичні рекомендації також підкреслюють важливість систематичності у проведенні таких занять. Регулярність читання та обговорення літературних творів сприяє поступовому формуванню в дітей стійких моральних переконань і навичок аналізу власної поведінки та поведінки інших. Вихователь повинен бути уважним до реакцій дітей, враховувати їхні емоції та забезпечувати психологічно комфортну атмосферу під час обговорення морально складних тем. Таким чином, художня література є потужним засобом виховання моральності дошкільників. Зрозумілий і правильний добір творів, інтерактивний підхід до їх читання та обговорення, а також систематичність у проведенні таких занять забезпечують ефективний розвиток моральних якостей у дітей дошкільного віку.

Підсумовуючи, впровадження системи морального виховання через художню літературу в закладах дошкільної освіти потребує комплексного

підходу, що включає підготовку вихователів, активну взаємодію з батьками, моніторинг ефективності, інтеграцію з іншими формами навчальної діяльності та забезпечення доступу до навчальних ресурсів. Цей підхід дозволить не тільки забезпечити ефективне формування моральних цінностей у дітей, але й сприятиме їх всебічному розвитку, підготовці до активної участі в суспільному житті та успішній соціалізації.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 було детально представлено систему роботи з морального виховання старших дошкільників засобом художньої літератури, яка включає комплексний підхід до формування моральних цінностей через казки. Презентована система охоплює основні аспекти морального виховання, базуючись на використанні художніх творів для донесення до дітей важливих моральних уроків.

По-перше, система має чітко визначену структуру, що включає підбір казок, інтеграцію моральних уроків, організацію дискусій та інтерактивних завдань. Казки ретельно відібрані, щоб відобразити різні аспекти морального виховання, такі як чесність, дружба, взаємодопомога, що допомагає дітям розуміти і засвоювати ці цінності в різних контекстах.

По-друге, важливим елементом системи є обговорення казок з дітьми через спеціально розроблені питання, які стимулюють рефлексію і допомагають дітям осмислювати моральні уроки. Це сприяє розвитку критичного мислення і дозволяє дітям зв'язувати сюжетні елементи з особистим досвідом.

По-третє, для ефективного впровадження системи в практику ЗДО необхідно забезпечити підготовку вихователів, створити спеціалізовану бібліотеку казок, впровадити механізми моніторингу і оцінки результатів, а також активізувати участь батьків. Вихователі повинні отримати знання та навички для роботи з казками як інструментом морального виховання, а також доступ до необхідних ресурсів для забезпечення високої якості виховного процесу.

По-четверте, інтеграція казок з іншими формами навчальної діяльності, такими як мистецтво, музика і фізичне виховання, дозволяє створити

комплексний освітній процес, що сприяє засвоєнню моральних повчань. Регулярне зворотне зв'язування, аналіз результатів і корекція підходів на основі отриманих даних забезпечить постійне вдосконалення системи.

Таким чином, система морального виховання старших дошкільників через художню літературу є потужним інструментом для формування позитивних моральних якостей у дітей, сприяючи їх всебічному розвитку. Впровадження цієї системи в практику ЗДО вимагатиме системного підходу, підготовки педагогів, забезпечення ресурсів і активної участі батьків для досягнення успіху в формуванні моральних цінностей у дітей.

ВИСНОВКИ

Отже, наша магістерська робота присвячена дослідженню морального виховання старших дошкільників засобами художньої літератури, що є важливою складовою сучасного педагогічного процесу. У вступі ми визначили актуальність теми, підкреслюючи роль художньої літератури як потужного інструмента формування моральних якостей дітей у дошкільному віці. Моральне виховання в цей період є критично важливим, оскільки саме тоді закладаються основи особистісного розвитку, моральні цінності та соціальні навички, які згодом вплинуть на поведінку дитини в суспільстві.

У першому розділі ми розглянули теоретичні основи морального виховання старших дошкільників. Було визначено, що моральне виховання є процесом формування у дітей уявлень про добро і зло, а також про відповідну поведінку в соціумі. Особливості морального розвитку дітей цього віку включають їх здатність до емпатії, розуміння моральних норм та правил, а також вміння співвідносити власні вчинки з моральними стандартами. Аналіз сучасних підходів до морального виховання в закладах дошкільної освіти підтвердив, що художня література є ефективним засобом для формування цих якостей, оскільки вона допомагає дітям краще зрозуміти та осмислити моральні концепції через ігрову та емоційну взаємодію.

Другий розділ був присвячений методиці використання художньої літератури у моральному вихованні. Ми проаналізували критерії вибору художніх творів, які мають бути адаптовані до вікових особливостей дітей, а також методичні прийоми роботи з літературними текстами, такі як обговорення, рольові ігри та творче переосмислення. Було підкреслено важливість активної ролі педагога у процесі морального виховання, зокрема в умінні вести дискусії, ставити запитання та стимулювати дітей до глибшого аналізу прочитаного.

У третьому розділі ми представили систему роботи з морального виховання старших дошкільників за допомогою художньої літератури. Було розроблено структуру та зміст цієї системи, яка включає рекомендації щодо впровадження та застосування запропонованих методик в практиці закладів дошкільної освіти. Висновки показали, що систематичне використання художньої літератури може значно підвищити ефективність морального виховання, забезпечуючи дітям чіткі орієнтири для формування їх моральних і соціальних якостей.

Загалом, результати нашого дослідження підтвердили, що художня література є важливим інструментом морального виховання, здатним позитивно впливати на формування морального світогляду старших дошкільників. Рекомендується впроваджувати розроблену систему в діяльність закладів дошкільної освіти, що сприятиме гармонійному розвитку дітей та ефективному формуванню їх моральних якостей.

Моральне виховання старших дошкільників через художню літературу також має суттєві переваги в розвитку уяви, мовленнєвих навичок і творчих здібностей дітей. Літературні твори забезпечують дітям можливість ідентифікувати себе з героями, переживати їхні емоції та ситуації, що позитивно впливає на розвиток емпатії та морального мислення. Завдяки цьому діти вчаться розуміти та оцінювати моральні дилеми, розвивають критичне мислення та здатність до саморегуляції, що є важливими аспектами їх особистісного розвитку.

Розроблена нами система роботи включає в себе не лише вибір відповідних художніх творів, але й конкретні методичні прийоми, які можуть бути застосовані в навчально-виховному процесі. Наприклад, інтеграція казок у повсякденну діяльність, використання рольових ігор та обговорень літературних сюжетів дозволяє дітям активно взаємодіяти з моральними питаннями, формуючи у них стійкі моральні установки.

Практичне значення результатів дослідження полягає у їхньому потенціалі для підвищення якості роботи педагогічних працівників в закладах дошкільної освіти. Рекомендації, що були надані у дослідженні, можуть слугувати основою для розробки та вдосконалення програм морального виховання, що включають художню літературу. Впровадження цих рекомендацій дозволить педагогам ефективніше організовувати виховний процес, сприяти розвитку моральних якостей дітей та забезпечити їх гармонійний особистісний розвиток.

У висновках до розділів ми підкреслили важливість комплексного підходу до морального виховання старших дошкільників, що включає не лише використання художньої літератури, але й активну участь педагогів у цьому процесі. Було визначено, що для досягнення максимального ефекту необхідно забезпечити систематичність та послідовність в організації виховної роботи, а також орієнтуватися на індивідуальні особливості кожної дитини.

У загальних висновках роботи зазначено, що теоретичний аналіз і практичні рекомендації, отримані в результаті дослідження, можуть суттєво покращити практику морального виховання в дошкільних установах. Отримані дані та розроблені методичні матеріали мають потенціал для використання у підготовці педагогічних кадрів, а також для подальших наукових досліджень у цій сфері.

Вважаємо, що подальше дослідження в цьому напрямку може включати в себе вивчення впливу конкретних літературних жанрів і авторів на моральний розвиток дітей, а також розробку нових інтерактивних методик і підходів до роботи з літературними текстами. Результати нашої роботи є важливим внеском у розвиток педагогічної науки та практики і можуть слугувати основою для подальших наукових і практичних ініціатив у сфері дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. Технологія морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. Вип. 45. С. 151-157.
2. Бех І. Виховання особистості. Книга 1: Особисто-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навчально-методичне видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн.2: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчальнометодичне видання. 280 с.
4. Беленька Г., Рухницька П. Роль казок В.О. Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку. Молодий вчений. 2018. С. 18-21.
5. Білюк Л. Проблеми морального виховання молодших школярів. Кам'янець-Подільськ. 2011. 62 с.
6. Брусакова О. Моральне і правове виховання як чинники конструювання громадянського суспільства. Право і безпека. 2015. № 2(57). С. 19-23.
7. Вакарчук Ю. Проблеми морального виховання особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014. №1 (22). С. 149-154.
8. Волкова Н. Педагогіка. Київ : Академія, 2001. 576 с.
9. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
10. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. Дошкільне виховання, 2015. № 8. С. 2-7.
11. Друзь З. Хрестоматія з методики виховання особистості: Настільна робоча книга: У 3-х тт. Кривий Ріг, 2008. Т.2: Ч.1: Методична

конкретика основних напрямів виховання за кредитно-модульного підходу. 513 с.

12. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях : навч. прогн. та календарно-темат. план Київ: ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2016. 76 с.

13. Карасьова К. Характеристика прояву ціннісних орієнтирів старших дошкільників у рольовій взаємодії з однолітками. Психологія розвитку дошкільника. 2013. Вип. 9. С. 120-133.

14. Карнаухова А. Наукові дослідження питань морального виховання дітей дошкільного віку в історико-педагогічному аспекті. Вісник Київського міжнародного університету. Сер.: Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. Київ : КМУ. 2012. Вип. 3. С. 81-90.

15. Княжева І. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Педагогіка вищої та середньої школи. 2015. Вип. 46. С. 161-166.

16. Княжева І. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Педагогіка вищої та середньої школи. 2015. Вип. 46. С. 113-134.

17. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: (системний підхід). Київ : Стилос, 2000. С. 132-134.

18. Кузьминський А. Педагогіка. Київ : Знання, 2007. 447 с.

19. Лавренова М. Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. (26 жовтня 2017 р., Мукачево). С. 75-77.

20. Ладивір С. Родинні джерела духовності. Дошкільне виховання. 2012. №5. С. 9-13.

21. Ладивір С. Тонкощі формування пізнавального розвитку дошкільника. Спеціалізований журнал «Практичний психолог: дитячий садок». 2013. № 11. С. 6-12.
22. Лозова В., Троцко Г. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків : ОВС, 2002. 398 с.
23. Лохвицька Л. Моральне виховання та моральне здоров'я дошкільників: взаємозалежність та взаємообумовленість. Психологічні перспективи. 2012. № 20. С. 135-144.
24. Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівець, 2020. 128 с.
25. Медведєва С. Виховуємо у дітях добро. Палітра педагога. 2017. № 3. С. 6-12.
26. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2019. 56 с.
27. Никоненко Ю. Особливості морального розвитку та виховання дітей дошкільного віку. Психологія: реальність і перспективи. 2013. Вип. 2. С. 132-136.
28. Нікітчина С. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово».2014. С. 1-15.
29. Панченко В. Організація духовно-морального виховання дітей у дошкільних закладах. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.45. С. 107-111.
30. Панченко В. Організація духовно-морального виховання дітей у дошкільних закладах. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Педагогічні науки.2014. Вип. 1.45.С. 107-111.
31. Піроженко Т. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу: методичні рекомендації. К.Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.

32. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка.: «Академвидав».2006. 210 с.
33. Савченко О. Морально-етичне виховання на відмінно. Вихователь-методист. 2019. № 12. С. 24-25.
34. Скрипник В., Сучок В. Навчальна програма з духовноморального виховання дошкільників. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. 24 с.
35. Сухорукова І. Пізнавати світ серцем і розумом. Філософія для дітей за творами Василя Сухомлинського. Дошкільне виховання. 2012. № 5. С. 14-16.
36. Тугай В. Моральне виховання молодших школярів як психологопедагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41(94). С. 459-464.
37. Федорова М. Виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку в різних видах діяльності. Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. 2010. № 87. С. 209-215.
38. Федорова М. Моральні цінності особистості: сутність поняття та основні характеристики. Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск. Вінниця – Київ.2015. С. 105-119.
39. Філософія : підручник Київ : Вища школа,1995. 430 с.
40. Фіцула М. Педагогіка. Київ : Академія, 2016. 542 с.
41. Фіцула М. Педагогіка : навчальний посібник. Київ. 2005. 254 с.
42. Химич Н. Підготовка студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Молодий вчений. 2017. № 6. С. 311-314.
43. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко ; заг. ред. З. Н. Борисова. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.

44. Якименко Н. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Ржишів. 2013. 68 с.

45. Чорна А. Моральне виховання дошкільників: соціально-педагогічний аналіз. Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціальнопедагогічний аспект : збірник наукових і науково-методичних праць [електронний збірник]. Вип. 6. Кривий Ріг: КДПУ, 2024. С. 148-151.